वि+परि+परिवर्त्तनेन आच्छादने। "आचान्तः पुनराचामेत् वासो विपरिधाय च" याज्ञ०।

पुरस्+अग्रतः स्थापने। पुरोहितः। "त्वरासाहं पुरोधाय धाम स्वायम्भुवं ययुः" कुमा०।

प्र+प्रकर्षेण धारणे। "दिशस्तस्यः सहसा प्रधापिताः" भाग० २० अ०। प्रधानम्।

प्रति+प्रक्षेपे "तदग्ने चक्षुः प्रतिधेहि रेभे" ऋ०१०।८७।१२। प्रतीकारार्थे विधाने "दुष्टदैवतनाशाय वज्रो ध्यान समाधिना। सर्वत्राक्षतविक्षेपात् शान्तिकं प्रतिधास्यति" भवदेव० प्रतिविधाने।

वि+करणे "तस्य तस्याचलां श्रद्धां तामेव विदधाम्यहम्" गीता। "विदधाति विभज्येह फलं पूर्वकृतं नृणाम्" भा० व० यच्चान्यदपि कर्त्तव्यं तद्विधत्स्व महामते" व० ७६ अ०। कर्त्तव्यतयोपदेशे "यज्ञविष्टाशनं ह्येतत् मतानन्दं विधीयते" मनुः। "चिकीर्षाकृतिसाध्यत्वहेतुधीविषयो विधिः" शब्द०म० विधिशब्दे दृश्यम्। "न पैतृयाज्ञियो होमो लौकिकेऽग्नौ विधीयते" मनुः।

अनु+वि+तुल्यरूपाचरणे पश्चात्करणे च। "आनुपूर्व्येण च विधां दैवत उच्चैरुपांशुतायां चाध्वर्युमनुविदधीत" शांख०श्रौ० १२।२ "वृत्तिं च तेभ्योऽनुविधाय काञ्चित्" भा०उ०२६अ०। "उपविशति तिष्ठन्तं गच्छन्तमनुगच्छति। करोति कुर्वतः कर्म छायेवानुविधीयते" भा० शा० १८१। "इन्द्रियाणां हि चरतां यन्मनोऽनुविधीयते" गीता।

प्रति+वि+प्रतिरूपाचरणे "क्षिप्रमक्षिप्रमन्यत्र चारः प्रतिविधीयताम्" रामा०सुन्द० प्रतीकारे च "क्षिप्रमेव कृतान्तु प्रतिविहितमार्येण" सुद्रारा० चन्द्रगुप्तोक्तिः "न पारितं प्रतिविधा तुम्" तत्रैव चाणक्योक्तिः।

श्रद्धा+आदरे विश्वासे च। "श्रद्दधाति क इहेह न साधात्" नैष०।

सम्+सम्यग्विधाने योजने श्लेषणे अभिसन्धौ। "मनस्येतानि सन्धाय मनसा सम्प्रधारयेत्" भा० आश्व० ४२ अ०। "यथा सूच्या वासः संदध्यात्" ऐ० ब्रा० ८२।४८। "धनुष्यमोघं समधत्त सायकम्" कुमा०। "संदधे धनुषि वायुदैवतम्" रघुः। "भवति कृतसन्धानमिव तत्" मृच्छ०। मेलने "सन्दृष्टं यो हि मित्रं पुनः सन्धातुमिच्छति" चाणक्यः।

अति+सम्+अतिशयेन मल्लप्रादिना व्यथने संयोजने। "त्वया चन्द्रमसा च विप्रसनीयाभ्यामतिसन्धीयते कामिजनवार्त्ता" मृच्छ०।

अनु+सम्+अनुसन्धाने विचारजन्यज्ञानभेदे अनुचिन्तने "आर्षं धर्मोपदेशञ्च वेदशास्त्राविरोधिना। यस्तर्केणानुसन्धत्ते स धर्मं वेद नेतरः" मनुः। अन्वेषणे च "दुर्गमनुसन्धेहि" हितो०।

अभि+सम्+तात्पर्य्ये अभिलाषभेदे। "अभिसन्धाय तु फलं दम्भार्थमपि चैव यत्" गीता। "भवन्तमभिसन्धाय जिघांसन्ति भवत् प्रियम्" भा०शा०२१०५ श्लो०। "श्राद्धानि चैव कुर्वन्ति फलकामाः सदा नराः। अभिसन्धाय पितरं पितृंश्च पितरं तथा" हरिवं०१६अ० "मूढ़मभिसन्धिः मङ्गते" जनदीपः। "अभिसन्ध्यादिषु चैवम्" भा० व०।

प्रति+सम्+प्रतिरूपसन्धाने। "प्रतिसन्धाय चास्त्राणि तेऽन्योन्यस्य दिधाक्षते!। सुहृदः पाण्डवास्यैव कौरवाश्च महारथे" भा० भी० ७५ अ०। "यत्रतः प्रतिसन्धाय विध्यतः सव्यसाचिनः" भा० वि० ६१ अ०।

धाक त्रि० धा-उचा०क तस्य नेत्वम्। १धारके २ब्रह्मणि पु० मेदि०। ३दमे ४आहारे च ५थक्के ६लक्षे च वंचिप्र वा० उणादिवृत्तिः।

धा(घा)टी स्त्री घट्यते हिंस्यतेऽत्र घट-हिंसायां आधारे अच् गौरा० ङीष् पृषो० घस्य वः घाटी वा तत्र पाठः। अभ्यवस्कन्दने अनुसम्मुखगमने हेमच०।

धाणक पु० धा-आणक। दीनारभागे परिमाणभेदे। उज्ज्वलद०।

धातक पु० धातुं करोति क्विप् टिलोपः कन्। पुष्करद्वीपस्वामिनः वीतहोत्रस्य १पुत्रभेदे "तद्द्वीपस्वाधिपतिः प्रैयव्रतो वीतहोत्रो नाम तस्यात्मजौ रमणधातकनामानौ वर्षपती नियुज्य" भाग० ५।२०।२२। गौरा० ङीष्। (धाइफुल) २धातुपुष्प्राम् राजनि०। "धातकी कटुका शीता मदहृत् तुवरा लघुः। दाहातीसारपित्तास्रविषक्लिनिविसर्पजित्" भावप्र०तद्गुणाः। ३तीर्थभेदे शिवपु०।

धातक्यादिलेह चक्रदत्तोक्ते लेहभेदे "धातकीबिल्वधन्वाकवीजेन्द्रयवबालकैः। लेहः क्षौद्रेण बालानां ज्वरातीसारनाशनः" चक्र०।

धातु पु० धीयते सर्वं निःक्षिप्यते सुषुप्त्यादावस्मिन् धा-आधारे तुन्। १परमात्मनि। "स एष चिद्धातुः" श्रुतिः। दधाति शब्दान्। २सर्वेषां नाम्नां प्रकृतिभूते भूभृद्भर्तृ तस्य बहुविभागादिकं शब्दतत्त्वरत्नेऽस्माभिर्दर्शितं यथा

"धातुर्नाम क्रियावाचकोणादिपठितः शब्दविशेषः क्रिया च पूर्वोक्तफलाश्रयो व्यापार एव सर्वेषाञ्च काद-